

זכרון עולם

האשה החשובה ודופת צדקה וחסד מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים ודוף צדקה וחסד מרת **משה שניצר** ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה" ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי" חתום סופר 3 תד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ה' שבט תשע"ח **מסכת עבודה זרה ו' - י"ב ♦ פרה י"א, ג' - י"א, א, ז'** גליון מס' 974

השבוע בגליון

♦ מנהגי הפיוטים, ה"קרבן"ץ" וה"יוצרות"

♦ השנה איננה שנת ה' תשע"ח?!

♦ באיזו שנה אירע החורבן

♦ האם נכרי רשאי למול את עצמו

♦ אין מונעים גוי לקיים את מצוות התורה

♦ חבלה באדם העומד למות

♦ כשחכמי ישראל הסירו את כובעיהם

♦ מדוע היה אסור להשתחוות להמן?

♦ החזן רשאי להתפלל בעיניים עצומות בלבד?

♦ תפילה מול מראה

דבר העורך

אין עוד מלבדו

מדור לדור תספור מסירות נפשם של יהודי הדורות הקודמים. רבים הם המעשים והעובדות הטומנים בחובם מוסר השכל ולקח רב, מאבותינו שחיו במקומות בהם הצרו את רגליהם והגבילו את צעדיהם, ובכל זאת סיכנו את חייהם פעמים רבות למען שמו יתברך. האמונה התמימה והפשוטה שהורשה בקרבם מינקותם, הדריכה אותם בכל מהלך חייהם והניעתם לבצע משימות ומטלות, שספק אם יהיו לבצען אדם שאינו חדור בהכרה פנימית נחושה וברורה, כי דרכו וארחותיו אמת הם. **לקח** רב בנושא זה ניתן ללמוד מן המעשה המעניין שלפנינו, על קשישה יהודיה שסיכנה את עצמה למען בחור ישיבה נרדף, שכלל לא הכירה, שהתפרסם בספר "ועמך כולם".

עמוסה בתרגולות ובאווזים קשורים זה בזה בחבל שהסתבר בין רגליהם, עלתה הישישה לקרן הרכבת המיושן. איש לא היה מעוניין להתחכך בנוצותיהם הלנבנות של התרגולות המקרקרות, והכל פינו לה מקום. כך מצאה לה הזקנה מנוח על אחד מספלי העץ, ותוך דקות מספר היו בעלי הכנף שעמה מסודרים למופת סביבה, כשמפעם לפעם היא מפזרת להם זרעונים בחיבה רבה.

צפירה חדה וארוכה נשמעה מרציף התחנה, ובטרם הספיקה הרכבת לנוע ממקומה, נחפז בקפיצה צעיר מבוהל אל קרון הרכבת. בעודו מתנשף, החלו גלגלי הרכבת לשקשק באיטיות על פני מסילת הברזל אל עבר הבלתי נודע.

רגלי הרועדות מפחד לא נשמעו לו, והוא חש כי הוא עומד לקרוס תחתיו. סריקה קלה גילתה לו שהקרון עמוס לעיפה באיכרים חסונים ובעקרות בית כפריות, ולא נותר לו מקום ישיבה, כי אם ליד אווזיה ותרגוליה של הישישה שהמו וקרקרו בהתרגשות לרגל תזוזתה הרעשנית של הרכבת.

לעיתים, טומנים החיים לאדם, הפתעות שאין הוא יכול לצפותן, הרהר לעצמו דוד מנדל. עוד הבוקר שקד על תלמודו בצוותא עם חבירו הטוב, ועתה הוא מוצא עצמו רועד כעלה נידף, במחלקה הרביעית ברכבת נוסעים עמוסה לעיפה, העושה את דרכה

דף ח/א אם בא לומר אחר תפילתו

מנהגי הפיוטים, ה"קרבן"ץ" וה"יוצרות"

אחד הפולמוסים הנרחבים ביותר, אשר לו שותפים כל הראשונים, הוא "פולמוס הפיוטים". פיוטים רבים חוברו במהלך הדורות על ידי הקדמונים, כגון אלו המכונים בשם, 'קרבן"ץ', על שם ראשי התיבות של הפסוק (תהילים קיח/טו) **"קול רינה וישועה באהלי צדיקים"** ("בית יוסף", אור"ח סי' ס"ח), ואלו המכונים בשם "יוצרות", משום שהם נאמרים בברכת "יוצר אור" בתפילת שחרית.

ה"טור" (אור"ח סי' ס"ח) כותב, כי אף על פי שרבים מן הפיוטים חוברו על ידי קדמונים וקדושי עליון, פסק הרמ"ה כי אין לאומרם, שהרי שנינו (ברכות יא/א): **"מקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לקצר - אינו רשאי להאריך"**. מלבד זאת מוסיף ה"טור" כי טוב ויפה לבטל מנהג זה, שכן, יש מהמתפללים המנצלים את זמן אמירת הפיוטים להפסיק את התפילה בשיחה בטלה בדברי הבאי.

שני מנהגי אשכנז: אולם, בקרב בני קהילות אשכנז רווחו שני מנהגים. יש מהם האומרים את הפיוטים שנתקנו לחזרת הש"ץ, אך לא את הפיוטים שנתקנו בין ברכת "יוצר אור" לתפילת "שמונה עשרה". ויש שנהגו לומר גם פיוטים אלו. הגאון רבי נפתלי צבי יהודה ברלין זצ"ל, הידוע בכינויו הנצי"ב מוואלאז'ין, פורס בתשובה ארוכה ומרתקת (ש"ת "משיב דבר" ח"א סי' י"ג) את שורשי המנהגים הללו המבוססים על דעת בעלי התוספות בסוגייתנו ועל דעת ה"מרדכי" בברכות (פ"ג) כלהלן.

אין להפסיק את תפילת היחיד: בגמרתנו נאמר, כי אדם רשאי להוסיף בקשות בברכת "שומע תפילה", ולאחר התפילה הוא רשאי לבקש כל שירצה. משמע, איפוא, כי אין להוסיף תפילות בתוך התפילה. אם כן, תמהים בעלי התוספות (ד"ה "אם בא"), מדוע בתעניות נהגו להאריך בפסוקי רחמים ובסליחות בברכת "סלח לנו"? אין זאת, הם משיבים, אלא, שהיחיד הוא זה שאינו רשאי להפסיק בתפילתו, אך בעת תפילת הציבור, בחזרת הש"ץ, מותר להוסיף פיוטים ובקשות.

אין להפסיק לתפילת היחיד: ואילו המרדכי (שם), מבאר זאת באופן אחר. לדעתו, האיסור אינו מתייחס כי אם לתפילה שתוכנה הוא צורכי היחיד, אולם, תפילה שנועדה לצורכי הרבים, אין איסור לאומרה. הא ראייה, הרי בג' ברכות ראשונות ואחרונות של תפילת "שמונה עשרה" אין אדם רשאי להוסיף בקשות פרטיות, ובכל זאת תקנו חכמים את "זכרנו לחיים" בימי ראש השנה ויום הכיפורים, על אף שבקשה זו אינה משוייכת במהותה לברכה הראשונה.

ההבדל בין ההסבר של בעלי התוספות להסברו של ה"מרדכי", הניב את שני המנהגים שרווחו בקהילות אשכנז. היו שנהגו כדעת ה"מרדכי" שפיוטים שעניינם צורכי הכלל אינם נחשבים כהפסקה בתפילה, ולפיכך, הם נהגו לומר פיוטים הן בין "ברכת יוצר" לתפילת "שמונה עשרה" שהיא תפילת היחיד, ואף בחזרת הש"ץ, שהיא תפילת הציבור. אולם, היו שנהגו כדעת בעלי התוספות שאין היחיד רשאי להוסיף כל פיוט לתפילתו, גם לא כזה אשר נועד לצורכי הרבים. ולפיכך, הם לא אמרו פיוטים אלא בחזרת הש"ץ.

זעילוי נשמת

מרת **עליזה ארונספלד** ע"ה

ב"ר מרדכי ז"ל

נלב"ע ה' בשבט תשע"א

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אריה לייב הפטקה** ז"ל

ב"ר שלמה ז"ל

נלב"ע ו' בשבט תשנ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **(נילי) נעכא שטרנטל** ע"ה

ב"ר מנחם הלוי ז"ל

נלב"ע ה' שבט תשע"ג

תנצב"ה

הונצחה ע"י ילדיה ומשפחתה שיחיו

מנהג הגר"א: הנצי"ב, אשר שימש כראש ישיבת וואלאז'ין הנודעה, גם מבאר בתשובתו את מנהג הגר"א זצ"ל אשר לפיו נהגו בישיבתו, שלא לומר כל פיוט בתפילה, ואף לא בחזרת הש"ץ, לבד מאשר בימים הנוראים וביום הפורים. מנהגו של הגר"א זצ"ל מבוסס על האמור במסכת סופרים (פרק י"ט הל' ח), כי "בקושי התירו" לומר "זכרנו לחיים". מכך אנו למדים, כי רק מחמת אימת הדין השוררת בימים אלו, התירו לנו חז"ל להתחנן על נפשנו "זכרנו לחיים", אף שמעיקר הדין אין להוסיף בקשות על נוסח התפילה של חז"ל [עיי"ש שהוסיף להוכיח]. כמו כן, ביום הפורים הוסיפו תפילה משום פרסום הנס.

דף ט/א צא וחשוב כמה שנים אחר חורבן הבית

השנה איננה שנת ה' תשע"ח?

"...באחד בשבת, תשעה עשר לחודש... שנת חמשת אלפים ושבע מאות ושבעים ושמונה לבריאת עולם, למנין שאנו מונים פה בני ברק..." משפט זה ודומיו הפותחים את הכתובה, מוכר לכל מי שעמד סמוך לחופה והקשיב ל"קריאת הכתובה". לאחר בקשת סליחה ומחילה מגדולי ישראל שתקנו נוסח זה, נציע נוסח מסורבל פחות - "באחד בשבת ... לבריאת עולם", ותו לא. לשם מה התוספת "למנין שאנו מונים פה"? וכי בקובה או בצילה אין מונים כך? לנושא זה נזקק התשב"ץ (ש"ת ח"א סי' ש"א), כפי שיבואר להלן. סוגייתנו עוסקת בחישובים שונים של מניין השנים, ומהם עולה, כי בית המקדש השני עמד על תילו עד שנת ג' אלפים ותתכ"ח שנים לבריאת העולם. בגמרא (ערכין י"ב) גם מבואר, כי בית המקדש השני חרב במוצאי שביעית, כלומר, בשנה שלאחר שנת השמיטה. מעתה, אין כל קושי לחשב את מועד שנת השמיטה, שהרי, השנה שקדמה לחורבן, ג' תתכ"ז, היתה שנת שמיטה, ומשם ואילך יש לדלג שבע שנים במחזוריות קבועה. אולם, מתברר, כי הדבר אינו פשוט כלל ועיקר בשל שתי מחלוקות עקרוניות. **באיזו שנה אירע החורבן:** לדעת רש"י (ד"ה "כי מעיינת"), אכן, החורבן אירע בשנת ג' תתכ"ח, ומכאן, ששנת ג' תתכ"ז שקדמה לה היתה שנת שמיטה. אולם, הרשב"ם (בתוס' בעמוד ב') חולק על כך וסובר, כי בית המקדש השני חרב בשנה שלאחר מכן, בג' תתכ"ט, אך שנה זו אינה נמנית במנין שנות קיומו של בית המקדש השני, משום שבאותה שנה הוא לא עמד על תילו כל חודשי השנה. לדעתו, אם כן, שנת השמיטה חלה בג' תתכ"ח.

לעומת זאת הרמב"ם (הל' שמיטה ויובל פ"י הל' ה' בשם הגאונים), משלב בין שיטות רש"י והרשב"ם. לדעתו, החורבן אירע בג' תתכ"ח, כשיטת רש"י, אך שנה זו עצמה היתה שנת שמיטה, כדעת הרשב"ם. ואילו המבואר בגמרא, כי בית המקדש השני חרב במוצאי שביעית, מתייחס לשנת האבל על החורבן, אשר היתה בשנה שלאחר מכן (ראה "מגיד הרקיע" ח"ב, פ' י"ג).

לפנינו, אם כן, שתי שיטות. לדעת רש"י שנת השמיטה היתה בג' תתכ"ז, ולדעת הרשב"ם והרמב"ם השמיטה חלה בג' תתכ"ח. אלא, שעדיין לא באה שמיטה זו אל המנוחה ואל הנחלה. חישוב השנים יציג בפנינו את התוצאה הבאה: לדעת רש"י, שנת השמיטה חלה שנתיים לפני השמיטה שאנו נוהגים, ולדעת הרמב"ם - שנה אחת לפני השמיטה שאנו נוהגים!!! **וכי במהלך הדורות חל כלבול במנין השנים?** או שמא יש מספר שיטות לחישוב מנין שנות קיום העולם? אכן כך הדבר! נחלקו הדעות, אם יש לחשב את חמשת הימים הראשונים לבריאת העולם כשנה שלמה, כלהלן.

אנו נוקטים [לפחות לצורך מנין השנים], כי בתשרי נברא העולם - "זה היום תחילת מעשיך". אולם, א' בתשרי אינו היום הראשון לבריאת העולם, כי אם ליצירת האדם הראשון, והעולם עצמו החל להבראות חמשה ימים קודם לכן, בכ"ה באלול. מעתה, נחלקו הדעות לגבי מנין השנים. יש המונים את שנות העולם החל מן היום השישי לבריאת העולם, הלא הוא א' בתשרי. אולם, יש המונים (עיי' "בעל המאור" בסוגייתנו) את חמשת הימים הראשונים לבריאת העולם כשנה הראשונה, ואילו בא' בתשרי שבו נברא האדם הראשון, מתחילה השנה השנייה למנין שנות העולם.

הכל מסכימים, כי חכמי התלמוד מנו את שנות העולם החל מיום א' בתשרי. אולם, כיום אנו נוהגים כדעה השנייה, שיש למנות את חמשת הימים הראשונים לבריאת העולם כשנה בפני עצמה. לפיכך, יש "להזיז" את התאריכים הנקובים בראש המאמר. כלומר, לדעת רש"י שנת ג' תתכ"ח היתה שנת שמיטה, ולדעת הרמב"ם השמיטה חלה בשנת ג' תתכ"ט [ראה בספר "כי היא חממתכם ויביתכם", פרק ט"ז, מה הטעם לכן שאנו מונים באופן זה. ועיי"ש עוד בביאור דעת הגר"א בעניין זה. וע' בספר "ברכת כהן" עה"ת סי' קמ"ו שהארץ בה]. ביררנו אם כן, באיזו שנה אנו נמצאים כיום, וכל שנותר הוא, איפוא, לברר, אם ההלכה היא כדעת רש"י או כדעת הרמב"ם. ובכן, לדעת כל הפוסקים, יש לנהוג כדעת הרמב"ם, ו"אין לזוז מהמנהג" (ראה "חזון איש" הל' שביעית סי' ג', ס"ק ל"ג, וספר "שמיטת קרקעות" פ"ב הע' א').

כעת, מבינים אנו היטב את נוסח הכתובה "לבריאת עולם, למנין שאנו מונים פה", שהרי היו מנהגים אחרים, אשר לפיהם שנה זו אינה ה' תשע"ח כי אם ה' תשע"ז...

נסיים בהערה דקדוקית מעניינת המובאת בספר "משפט הכתובה" (שער ב' פ"ה): בעוד סוגייתנו מונה את השנים "לבריאת העולם", אנו כותבים בכתובה "בריאת עולם", ללא האות "הא הידיעה". נראה, כותב המחבר, כי מאחר שמנין השנים שלנו כולל את השנה הראשונה, שאין כלולים בה כי אם חמשה ימים בלבד, לא חפצו לכתוב "לבריאת העולם" ב"הא הידיעה".

מלוביץ לקייב. היה זה בעת שהוא עמד לקום ממקומו כדי ליישר את גוו, כשלפתע הופיע ראש הישיבה מלווה בקצין בכיר בעל סבר פנים חמורות, שהציג צו המורה לבני הישיבה לפנות את העיר לוביץ תוך עשרים וארבע שעות, ולא, רע ומר יהיה גורלם.

הבחורים. שמלומדים היו בתלאות שהליט עליהם משטרו של סטאלין, הילכו בעצבות איש איש למקום לינתו, אספו את חפציהם המעטים וחזרו למקומות מגוריהם. דוד מנדל, רצה גם הוא לשוב לעירו, קייב, אלא שהוא, מבית עני ומרוד הגיע. במשך חדשים ארוכים צירפו הוריו פרוטה לפרוטה כדי לשגר ליישיבה הקדושה, ועתה, כאשר כיסיו ריקים ממצלצלים, לא ידע דוד מנדל את נפשו. בפיו של ראש הישיבה שהיה אף הוא דל אמצעים, לא היו בשורות עבור דוד מנדל. כסף, יקיר, אין לי, אמר בעינים דומעות, אך אוכל לייצעץ, כי בכל עת שתרגיש שצרה גדולה מתרגשת עליך, זמר בפ"ך את הפסוק **אין עוד מלבדו**, רבים נושעו בכך. ראש הישיבה, הרים את ידיו ובירך את תלמידו בהתרגשות, כי כל צרה ומכאוב לא יבואו עליו, ובהסירו את ידיו מעל ראשו של דוד מנדל, זיזו לעשות כל שאלא ידו כדי לעזוב את המקום במהירות לבל יבולע לו.

הנוף שנייבט מבעד חלונות הקרון התחלף במהירות. הרכבת כבר שעטה במלא תנופתה, ובעוד שעה קלה אמורה היא להגיע לתחנתה הבאה, שם, יעלה הכרטיסן חמור הסבר וידרש ממנו כרטיס. דוד מנדל, שהספיק להתאושש קמעא מריצתו הטרופה, שב ונשם תכופות כשהדאגה הולכת ומכרסמת בלבו.

הישישה סיימה להאכיל את בעלי הכנף זו הפעם השלישית, כשדוד מנדל החליט לפנות אליה. על פי תווי פניה, היא היתה יהודייה היחידה בקרון, ובעת צרה זו לא נותרו בידיו ברירות הרבה, אלא לשטוח בפניה את מצוקתו.

תוך שהוא מבט ללכל עבר לראות כי איש אינו שומע את דבריו, לחש דוד מנדל משפטים אחדים באזני הישישה, שנראתה כמי שאינה קשובה לדבריו כלל. לפני שסיים את לחישותיו, שאל בתחינה: אולי, גברת, יכולה את לעזור לי? אך תמה המלה האחרונה מפיו של דוד מנדל, וראשה של הישישה, שבלאו הכי נראתה תשושה, החל להסתובב במעגלים קצרים, ותוך רגעים מספר שקעה בשינה עמוקה, שתוצאותיה נשמעו היטב בחלל הקרון.

לגלגל הרכבת המשיכו במאוצתם, ודוד מנדל שהרהר במר גורלו, כלל לא שם לב שהקשישה ניערה משנתה, ובטרם קמה ממקומה, אספה אל חיקה אווז גדול ותרנגולת רעשנית, ויצאה לסויר בין ספסלי הקרון.

עד מהרה ניעור הקרון כולו לחיים. צעקותיו של גברתן בעל כרס החרידו את הנוסעים מרבצם, והיא, הישישה, כאילו אין הדברים נוגעים אליה, המשיכה לשוטט מאדם לאדם, כשהיא מציגה את כרטיסה ושואלת: אדוני! האם אפשר להגיע בכרטיס זה מלוביץ לקייב? בעוד הגברתן קורא ברמה: גברת! אמרתי לך כבר, כן, כן, זה כרטיס טוב, זה כרטיס מצויין. תוך שהיא מקרבת את התרנגולת הצווחנית לראשי האנשים, המשיכה הישישה בסירה, ועוד לפני שהציגה את שאלתה, כבר היו הכל עונים לקראתה בקול רם: כן, כן, זה מצויין.

דוד מנדל שהתפעק מהרהוריו תוך ההמולה הנוראה, שח לעצמו במר לבו, כי לא זו בלבד שגורלו לא שפר עליו, אלא גם נגזר עליו לבלות את הנסיעה ליד אשה מזורה ומסכנה זו, ובקרבו הוא זעק והתחנן לבוראו, כי יצילנו מהצרה העומדת להתרחש עליו, כאשר אין לו כרטיס להציג בפני הכרטיסן.

בפנים מלאות סיפוק שבה הקשישה אל מקומה, הניחה את האווז והתרנגולת במקומם, ושוב שקעה בתרדמה עמוקה. לרגע, נדמה היה לו לדוד מנדל, כי מידי פעם היא ממצמצת קלות באחד מאישוניה, אך הוא לא ייחס כל חשיבות לכך.

הקטר הניף את ידית הבלמים, וקרונות הרכבת האטו ממרוצתם. ככל שקולות השקשוק הלכו ושקטו, כך גברה והלכה פעימת לבו.

דף י/ב קטיעה בר שלום

האם נכרי רשאי למול את עצמו

בגמרתנו מתוארת אישיותו הדגולה של נכרי בשם קטיעה בר שלום, אשר חרף את נפשו, והתייצב לפני הקיסר הרומי, כדי להדוף את הגזירות שביקש הלה להטיל על היהודים. הקיסר הודה בצדקת טענותיו, אך הורה להמיתו, בהתאם לחוקי הממלכה אשר קבעו, כי המנצח את הקיסר - יומת. בעת שהובל בדרכו האחרונה, קראה לעברו מטרוניתא אחת, כי היא מצרה על כך שהוא נהרג בשל הגנתו על היהודים, ולא יזכה ליטול עמם חלק לעולם הבא עקב היותו ערל. מיד, קטיעה בר שלום את עצמו, ויצאה בת קול ואמרה "קטיעה בר שלום מזומן לחיי העולם הבא".

אין מונעים גוי לקיים את מצוות התורה: כידוע, במעמד הר סיני זכה עם ישראל בתרי"ג מצוות, ואילו יתר אומות העולם נותרו עם "שבע מצוות בני נח". אולם, גם נכרי רשאי לקיים מצווה מן התורה, מלבד מצוות שבת ולימוד תורה (רמב"ם הל' מלכים פ"י הל' ט'), כפי שכתב הרמב"ם (שם הל' י'): "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה... אין מונעין אותו...". במאמר הבא נעסוק במחלוקת הנושאת בחובה סברות מרתקות, והיא, האם שונה מצוות ברית מילה משאר המצוות, והנכרי מנוע מלקיימה.

איסור חבלה: עיקרה של מחלוקת זו נעוץ באיסור הכולל בתוכו יהודים ונכרים כאחד, האוסר על אדם לחבול בגופו שלא לצורך [לדעת מספר אחרונים, עין מקנה סוף קידושין, ועין "משך חכמה" בראשית לד/כב, ועין בבא קמא צא/ב וס' המפתח שם]. לפיכך, יש לברר, אם נכרי המל את עצמו נחשב כעושה מצווה הבאה בעבירה מחמת החבלה בגופו, או שמא, מאחר שהוא מל את עצמו לשם מצווה, אין פעולתו נחשבת כחבלה שלא לצורך.

הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל (שו"ת "משנה הלכות" ח"ט סי' קנ"ו) מצטט בהקשר לכך את דברי הרמב"ם (הל' מילה פ"ג הל' ז') הפוסק, כי מאחר שיהודי אינו רשאי לרפא עובד אלילים, אסור לו למול עכו"ם שמבקש להימול כדי להסיר מכת שחין או צרעת שבמילתו. אולם, מוסיף הרמב"ם, "אם נתכוון העכו"ם למילה, מותר לישראל למול אותו". מוכח, לכאורה, כי נכרי רשאי לקיים מצוות מילה, ואין הוא נחשב כמי שחבל בגופו שלא לצורך.

אולם, הגאון רבי יוסף שלו' אלישיב זצ"ל, משיב במכתבו לבעל "משנה הלכות" (ח"י סי' קע"ו), כי אין להוכיח מאומה מרמב"ם זה. שכן, המקרה המיוחד, אשר בו עוסק הרמב"ם, יוצר תרחיש המסיר את כל המניעים ההלכתיים למילת הנכרי. שהנה, נכרי זה לקה בצרעת במילתו. מעתה, כאשר הוא מבקש למול את עצמו, אין מעשהו נחשב כחבלה בגופו, שהרי רפואה היא לו... ולא זו בלבד שהוא רשאי למול את עצמו, אלא אף היהודי, שאינו רשאי לרפא עובד אלילים, רשאי למולו במקרה זה, מאחר שכוונת הנכרי לשם מצווה גורמת לכך שאין להתייחס למילתו כפעולה רפואית, אלא כפעולת מצווה [ועין שו"ת "אגרות משה" יו"ד ח"ב סי' ז', ולפ"ד אין ראייה כלל].

חבלה באדם העומד למות: ככלות הכול, כאמור, בסוגייתנו מסופר על קטיעה בר שלום, שמל את עצמו ויצאה בת קול ואמרה, כי הוא מזומן לחיי העולם הבא. האמנם יצאה בת קול זו על פעולה שנעשתה שלא לפי ההלכה? הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל מעלה סברה מעניינת, לפיה יתכן, כי רק אדם העתיד לחיות, מצווה שלא לחבול בעצמו. מה שאין כן נידון למוות, העומד לקפח את חייו בכל רגע, רשאי לחבול בעצמו (עיי"ש שהוכיח כן מתוס' כתובות לח/א ד"ה "הא"), וממילא, קטיעה בר שלום פעל כדין.

דף יב/א מפני שנראה כמשתחוה לעבודת כוכבים

שחכמי ישראל הסירו את כובעיהם

בסוגייתנו מבואר, שלא זו בלבד שכל בן אנוש, יציר כפיו של הקב"ה, אינו רשאי להשתחוות לאל זר, אלא שעל האדם אף להרחיק עצמו מכל מעשה העלול להחשידו כעובד עבודה זרה. לפיכך, יהודי החולף ליד מעיין מים חיים, ומבקש לשחות אל המים ולהרוות את צמאונו בהם, אל יעשה כן אם ליד המעיין ממוקמת עבודה זרה, מפני שרכינתו נראית כמעשה של השתחוות לעבודה זרה.

ה"טור" (יו"ד סי' ק"ג) והרשב"א (הובא בהגהות הגר"א שם) פוסקים, כי אף אם יהודי צמא זה עומד למות, אין הוא רשאי לכרוע ולשתות מן המים, כמפורש בסוגייתנו, "אפילו אי מאית אי לא שת" [אף אם ימות אם לא ישתה]. אולם, הר"ן בסוגייתנו מחדש, כי גמרתנו עוסקת באדם צמא, החושש שיסתכן אם לא ישתה. אך במקרה סכנה מובהק, רשאי הוא לשתות (עין רמ"א שם סעי' ג', ובביאור הגר"א שם).

מדוע היה אסור להשתחוות להמן? הגאון מוילנא זצ"ל (שם), הביא ראייה לשיטת ה"טור" והרשב"א מדברי המדרש (אסתר רבה פרשה ז/ד) שם נאמר על הפסוק (אסתר ג/א) "גדל המלך אחשוורוש את המן" - "וצוה המלך שיהיו כורעים ומשתחוים לו... המן עשה לו צלם מרוקם על בגדיו ועל לבו, וכל מי שהיה משתחוה להמן היה משתחוה לעבודת כוכבים". מוכח, איפוא, כי גם השתחוות למראית עין בלבד, נחשבת כהשתחוות לעבודה זרה, שהרי השתחוה להמן הרשע ולא לצלם שהיה רקום על בגדיו.

הרמ"א (שם) מוסיף וכותב, כי ראוי להחמיר שלא להסיר את הכובע לכבוד נכרי רם מעלה, הנושא את צורת הצלב. אכן, ידוע, כי חכמי ישראל היו מחזיקים את כובעיהם בידיהם טרם פגישתם עם נכרים רמי מעלה, כדי שלא יאלצו להסירם לכבודם. מעניין לציין, את עדותו של בעל

מרחוק נראה הכרטיס, בדיוק כפי שחזה דוד מנדל בחלומותיו השחורים. גבוה, רחב, בעל ארשת פנים אכזרית, ואיזיקים נוצצים משתלשלים מחגורתו העבה, מיועדים לנוסעים מסוגו. לפתע, הרגיש דוד מנדל כי דבר מה נדחף לידו. מבט קל הבהיר לו, כי הישישה דוחפת לידיו את כרטיסה שלה, שכבר היה מרופט ממשמושיה בו. כמעט פתח את פיו כדי לשאול אותה לפרש הדבר, אך היא פערה את עיניה לרגע, מצמצה לו בחומרה שישותק, ושבה לתרדמתה העמוקה.

הכרטיס הלך והתקרב, ודוד מנדל אחז את הכרטיס בידיו, כשכולו תמיהה וחרדה לגבי הבאות. כרטיס, בבקשה רעם הקול, ודוד מנדל הציג את כרטיסו בפני הברנש. כרטיס, גברת, גברת, כרטיס, זעם הכרטיסין כלפי הישישה ואווזיה, הוא עמד לצעוק שנית, כשלתע נשמעו קולות נרגנים מארבע פינות הקרון: הנח לה למשוגעת הזו, אל תעיר אותה. תאמיני לי נשמע הגברת הכרטיסין צועק "יש לה כרטיס, כולנו ראינו, רק אל תעיר אותה, סבלנו ממנה די והותר, הורה באצבעו העבה. **בלית ברירה** המשיך הכרטיסין בדרכו, ולרגע נדמה היה לו לדוד מנדל, כי בת שחוק קלה מרחפת בזווית פיה של הקשישה הפיקחת, שהמשיכה לנום כמשאלת לבם של נוסעי הקרון, ולא הטרידה אותם עוד.

תעוזה ואומץ לב בלתי רגיל היתה אותה קשישה זקוקה לאגור, כדי להעמיד את נפשה בסכנה. די היה במעידה קלה, כדי שהיא ודוד מנדל יושלכו יחדיו לבית הכלא הסובייטי למשך שנים ארוכות. אולם, כאשר שמעתי כי בן ישיבה אתה, ידעתי כי אני חייבת לעשות הכל כדי להציל אותך מן הסכנה, סיפירה הישישה לבחור שהגיע להוקיר לה טובה.

המעניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: תד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

ללמוד
משנה

מהיום זה קל!

תכנית לימוד יומית
שתי משניות יומיות להשלמת
סדר זרעים בשנה

צלצלו עכשיו וקבלו ספר
חודשי ראשון **חינם** *3764

פרויקט ברוך | גודל קונפטי | עיצוב מופאד ואותיות | מתאים לכל | כתיב חדש | נוח לרבייה | מאירות עיניים | ער הבית

שייח ורפא
יפה נח

"תרומת הדשן" (שו"ת סי' קצ"ו), שחזה בימי צעירותו בכומר שהיה ממונה על נכסים מסויימים, אשר בעת פגישותיו בעיר וינא עם יהודים סוחרים, ויתר על הסממן הבולט ביותר של "אמונתו", בכך שכיסה את השתי וערב שעל בגדיו, מאחר שידע כי היהודים לא יכבדוהו כיאות בעודו ענוו בסמלי עבודה זרה, ולבו לא מלאו להמנע מן הכבוד ה"מגיע" לו.

דף יב/א ישב לו קוץ... נתפזרו לו מעותיו

החזן רשאי להתפלל בעיניים עצומות בלבד!

מבואר בסוגייתנו, כי יהודי אשר קוץ ננעץ ברגלו, אינו רשאי להתכופף ולהוציאו בעומדו לפני עבודה זרה, כי בכך הוא נראה כמי שמשתחוה לה. כמו כן, אם התפזרו מעותיו של יהודי ליד עבודה זרה, לא יתכופף להרימן. כל זאת מפני החשד, ואף אם כלל אינו מתכוון לעבוד עבודה זרה. **תפילה מול מראה:** הרדב"ז (הובא ב"באר היטב" סי' צ' סעי' כ"ג), הסיק הלכה חמורה מזו, והיא, שאסור לו לאדם להתפלל מול מראה אשר בה נשקפת דמותו, משום שבשעת כריעתו בתפילה הוא נראה כמי שמשתחוה לבבואתו, אף על פי שמראה זו כלל אינה עבודה זרה ואין בה צורה ממשית, והמתפלל אינו מתכוון לכך והדבר אף לא עולה על דעתו. ואכן, ה"משנה ברורה" (סי' צ' ס"ק ע"א) פסק, כי לא זו בלבד שאסור להתפלל מול מראה בעיניים פקוחות מחמת ההפרעה לריכוז, אלא אף בעיניים עצומות אין לעשות כן, מפני שנראה כמשתחוה לבבואתו.

למי משתחוה הבבואה? מעניין לציין את דעת היחיד של המהרש"ם ("דעת תורה" סי' צ' סעי' כ"ג), כי "אפשר" שבשעת הדחק ניתן להקל להתפלל בעיניים עצומות מול המראה. זאת, מאחר שאם המתבונן בו מן הצד חושד בו כי הוא משתחוה לבבואתו המשתקפת במראה, מה חושב הוא על הבבואה המשתחוה כנגד המתפלל? כלומר, אין הדבר נחשב כצורת השתחוואה, כאשר הדמות לה סוגדים, משתחוה כנגד המשתחוה בו זמנית. כאמור, להלכה, נפסק כדעת הרדב"ז.

תפילה בלילה מול שמש חלון: בספר "אשי ישראל" (פ"ט סעי' כ"ה ס"ק ס"ו) כתב, כי לאור פסקו של ה"משנה ברורה", גם אין להתפלל בלילה מול חלון, אשר בו נשקפת בבואת המתפלל. אולם, בשו"ת "אור לציון" (ח"ב הל' תפילה סעי' י"א, עפ"י "שולחן ערוך" סי' צ' סעי' כ"ג), מפקפק בכך, מאחר שחשד זה תקף לגבי המתפלל מול מראה בלבד, אשר נועדה לשקף את דמות העומד מולה. אולם, הרואה אדם מתפלל מול חלון, אינו מקשר בין המתפלל לבין בבואתו המשתקפת בה, שהרי החלון כלל לא נועד ליצירת השתקפות זו.

דמות החזן השתקפה באותיות הזהב שעל ה"עמוד": סברה זו אנו מוצאים גם בשו"ת "שבט הלוי" (ח"ט סי' כ"א), בהתייחסו לשאלה אודות בית כנסת שגבאי פיאורוהו ורוממוהו, ולא נחה דעתם עד שהתקינו אותיות ענק מוזהבות של שם ה' כנגד עיני החזן. דא עקא, שאחד המתפללים הבחין, כי דמותו של החזן משתקפת היטב באותיות הזהב הגדולות, והוא שאל לדעתו של הגר"ש וואזנר זצ"ל, אשר השיב לו, כי לכל הדעות החזן אינו רשאי להתפלל בעיניים פקוחות מול אותיות אלו, כדי שלא תתבלבל דעתו. אולם, מותר לו להתפלל מולן בעיניים עצומות, משום שאותיות אלו לא נועדו לשמש כמראה, ואיש מן הרואים את החזן בתפילתו, אינו מקשר בין תפילתו לבין בבואתו המשתקפת באותיות.

תפילה ליד מנורה: ואילו לגבי אדם המתפלל בלילה לצידה של מנורה המפיצה אור נגהות המטיל את צל דמותו של המתפלל על הקיר כתב המהרש"ם (שם), כי לכל הדעות באופן זה אין מקום לחשש שמא המתבונן במתפלל יחשוד שהוא משתחוה לבבואתו המוצללת, מאחר שהצל אינו דמות ברורה.

פנינים

דף ו/א ואלו הן אידיהן

לשמור שבת רק מפני ציווי ה'...

פעם אחת, סיפר הגר"ז סורוצקין זצ"ל, הגעת לבית כנסת, אשר חלק גדול ממתפלליו נהגו לפתוח את חנויותיהם בשבת, רח"ל, ודרשתי אודות שמירת השבת.

לתמונה, בעת הדרשה היה בית הכנסת מלא מפה לפה, ולשאלתי הסבירו לי, כי באותה שבת חל חג מסויים מתגאות הגויים, ומשום שהחנויות היו סגורות באו הכל לתפילה, ואף את בניהם הביאו עמם... פניתי אליהם ואמרתי:

"ודאי שאלו אתכם בניכם, מה נשתנתה שבת זו משאר שבתות השנה, וענייתם ואמרתם להם, כי שבת זו שבת מיוחדת היא, מאחר שהגויים חוגגים את אחד מחגאותיהם. וכי יש חילול ה' גדול מזה? הרי התורה (שמות כג/יב-יג) כבר הזהירה על כך ואמרה:

"ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת... ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו", היינו, שמרו את השבת מפני שאמרתי לכם לשבות, "ושם אלהים אחרים לא תזכירו", כלומר, לא תוסיפו לציווי של שמירת השבת את הטעם, שחל בו ביום אידיהן של עובדי כוכבים. "לא ישמע על פיק", חלילה... ("אזניי לתורה").

לעילוי נשמת

הר"ר **שלמה זלמן פורוש** ז"ל
ב"ר יהושע מרדכי ז"ל נלב"ע ח' בשבט
ומרת **שרה פורוש** ע"ה
ב"ר אברהם ישראל ז"ל נלב"ע ד' בניסן
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו הר"ר **שאל יצחק פניגשטיין** ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

מרת **מרים אהרנוף** ע"ה
בת יעל ע"ה נלב"ע ד' בשבט תש"ך
תנצב"ה

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הרב **אפרים צבי רימל** ז"ל
ב"ר יצחק מאיר ז"ל נלב"ע ט' בשבט תשל"ח
תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו
הר"ר **יוסף מאיר רימל** ומשפ' שיחיו - נוה צוף

לעילוי נשמת

מרת **יוכבד ציפה שכטר** ע"ה
בת ר' חיים אלעזר כהן ז"ל נלב"ע ה' בשבט תשנ"ד
תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידינו
הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם וסרצוג** ז"ל
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ה' בשבט תש"ב
תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו
הר"ר **יהודה וידבסקי** ומשפ' שיחיו - ת"א

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
בכל יום משנה אחת
הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו: 3029 *

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

